

захворювань (отруєнь), що виникли раніше при роботі на попередніх виробництвах та попередження виробничо зумовлених і професійних захворювань (отруєнь). Тільки при позитивному медичному висновку з особою віком до 18 років може бути укладений трудовий договір. Медичний огляд проводиться за рахунок роботодавця.

Отже, підсумовуючи, слід зазначити, що проект Трудового кодексу потребує доопрацювання, зокрема у частині правового регулювання праці осіб віком до 18 років, його прийняття у запропонованому вигляді є передчасним.

#### *Література:*

1. Конституція України: станом на 1 січня 2006 р. / Мінюст України. – Офіц. вид. – К.: Укр. Центр Правничих Студій, 2006. – 128 с.
2. Кодекс законів про працю України // Відом. Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50. – Ст. 375.
3. Проект Трудового кодексу України (реєстраційний № 1108, текст законопроекту до другого читання від 02.10.2008 р.) [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://qsk2.rada.gov.ua>.
4. Статистичний щорічник Харківська область у 2007 році / [за ред. М.Л. Чмихала]. – Х.: ТОВ «Золоті сторінки», 2008. – 592 с.
5. Монастырский Е.А., Карпенко Д.А. Правовое регулирование труда молодежи в СССР. – К.: Наукова думка. – 1984. – 117, [1] с.
6. Дріжчана С.В. Вдосконалення законодавства про працю неповнолітніх // Вдосконалення трудового законодавства в умовах ринку / відп. ред. Н.М. Хуторян. – К.: ІнЮре. – 1999. – С. 82–88.

*Марченко С.І., КНУ ім. Т. Шевченка*

## **РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА ПРО СТИМУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА В КРАЇНАХ ЄС ТА ДЕЯКИХ ІНШИХ ДЕРЖАВАХ**

*Проанализировано развитие законодательства Европейского Союза других государств о стимулировании сельскохозяйственного производства. Сформулированы предложения о необходимости применения позитивного зарубежного опыта регулирования аграрных отношений в национальном законодательстве.*

*The development of legislation in the European Union countries and some other countries about the stimulation of agricultural production is analysed in the thesis. The proposals about the necessity of the use of positive foreign experience of regulation of agricultural relations in national legislation are given.*

Необхідність адаптації аграрного законодавства України до вимог Світової організації торгівлі (надалі – СОТ) в умовах повноправного членства та перспективи вступу до ЄС є надзвичайно важливою і потребує виваженого обґрунтування подальших перспектив правового забезпечення стимулювання сільськогосподарського виробництва. В зв'язку з цим, особливої актуальності набувають питання вивчення зарубіжного досвіду законодавчого забезпечення стимулювання розвитку сільськогосподарського виробництва як в країнах Європейського Союзу так і деяких інших державах.

Окремі правові питання стимулювання сільськогосподарських товаровиробників досліджували в своїх працях Носік В.В., Погрібний О.О., Семчик В.І., Титова Н.І., Янчук В.З. та інші вчені. Між тим, зарубіжне законодавство в контексті стимулювання розвитку сільського господарства предметом спеціального дослідження не було.

В зарубіжних країнах термін державне регулювання сільського господарства вживається для позначення діяльності держави по впливу на систему аграрного підприємництва, яка функціонує переважно на ринковій основі із застосуванням методів економічного регулювання (ціни, податки, кредити, митні платежі), а також державних замовлень, ліцензій, квот та інших адміністративних методів управління сільським господарством [1, с. 518; 2, с. 183].

Державне регулювання сільського господарства зарубіжних країн ґрунтується на широкому застосуванні заходів державно-правового стимулювання. На сучасному етапі ці заходи широко застосовуються в усіх розвинутих країнах світу [3, с. 80]. Наприклад, на 2003 рік (останній рік перед розширенням Європейського Союзу) бюджет Європейського Союзу був визначений у розмірі 97,5 млрд. євро. При цьому близько половини бюджетних коштів витрачається на виконання завдань спільної сільськогосподарської політики ЄС [4, с. 24].

Питання державно-правового стимулювання сільськогосподарського виробництва в зарубіжних країнах врегульовано як на рівні кодифікованих нормативно-правових актів, так і окремих законодавчих актів. Зокрема, у Франції, Мексиці, Уругваї, Аргентині та інших країнах прийняті аграрні кодекси, в США розвинута форма інкорпорації сільськогосподарського законодавства, в Німеччині, Франції, Англії, Італії прийнято спеціалізовані сільськогосподарські закони [5, с. 655; 6, с. 423–424].

Більшість спеціальних законів про сільське господарство як галузь було прийнято в перші роки після другої світової війни. Заходи, які містили ці законодавчі акти можуть бути корисними і для України, оскільки, як свідчать статистичні дані, сучасний стан сільського господарства є набагато гіршим від того, який був після другої світової війни. Прийнятий у Великобританії закон про сільське господарство (1947 р.) містить наступні заходи державно-правового стимулювання сільськогосподарського виробництва: а) на уряд покладался обов'язок втручатися в економіку в інтересах сільського господарства навіть у мирний час; б) уряд зобов'язувався купувати за гарантованими цінами всю вироблену в країні продовольчу продукцію; в) з метою підтримки фермерів наприкінці кожного збутового періоду уряд виплачував їм різницю між ринковою і гарантованою ціною [7, с. 4–5].

У тому ж 1947 р. в конституцію Швейцарії були внесені статті, які створювали постійну правову основу для заходів по сприянню сільському господарству. Невдовзі (1951 р.) такі заходи були передбачені в законі про сільське господарство, в якому визначались три винятково важливі завдання: утримати в сільському господарстві значну кількість населення; забезпечення високого рівня виробництва сільськогосподарської продукції; стимулювання фермерів з урахуванням інтересів національної економіки. Тобто, високий рівень розвитку сільського господарства розглядався як одна з найважливіших передумов становлення національної економіки [7, с. 4–5].

У післявоєнні роки в Норвегії виникла необхідність повнішого узгодження соціальних і стратегічних аспектів аграрної політики, які стосувались значного числа сільськогосподарського населення, яке проживало в районах з відносно несприятливими природно-кліматичними умовами. У зв'язку з цим у 1947 р. там були визначені основні цілі аграрної політики, серед яких особливе місце належало положенню про забезпечення рівня життя зайнятих у сільському господарстві на рівні життя населення в інших секторах економіки. Цим шляхом пішла також Швеція, фермерам якої держава гарантувала такий же рівень життя, як інших груп населення [7, с. 4–5].

У Франції пріоритетні напрямки державної підтримки сільського господарства на двадцятирічний період були визначені у прийнятих на початку 60-х та 80-х років законах Про сільськогосподарську орієнтацію, в яких була поставлена мета домогтися в інтересах фермерів паритету сільськогосподарських доходів з доходами в інших секторах економіки [7; 8, с. 43]. Законом містить заходи щодо підвищення конкурентоспроможності сільського господарства, закріплення молоді в сільському господарстві, з метою стабілізації сільського населення, поліпшення життя сільського населення, шляхом стимулювання розвитку сімейних господарств та ін. [6, с. 423–424].

Починаючи з 30-х років минулого століття законодавство федерального рівня США започаткувалося у формі аграрного законодавства щодо державної підтримки і захисту трудових та інших прав громадян [9, с. 18]. До 30-х років сільське господарство США розвивалося за законами вільного ринку без особливого втручання держави. Криза 30-х років ХХ ст. зумовила посилення регулюючої ролі держави в ринковій економіці. В 1933 р. було прийнято перший сільськогосподарський закон, який поклав початок посиленому впливу держави на сільськогосподарське виробництво [10, с. 133–134]. В період після другої світової війни американськими законодавцями був взятий курс, який дозволив довести прямі державні субсидії сільському господарству до 28 млрд. доларів США на рік, взяти під свій контроль виробництво і збут сільськогосподарської продукції і перетворити США в головного експортера продовольства.

У 80-х роках сільськогосподарське законодавство було переглянуто в зв'язку із зміною внутрішньополітичної ситуації, проте підхід до економічної підтримки сільського господарства не змінився. Законом 1985 р. «Про продовольчу безпеку США» (The Food Security Act, 1985) було збережено широке субсидування сільського господарства за рахунок бюджетних коштів, введено нові механізми виділення державних субсидій сільському господарству, застави сільгосппродукції під державні кредити, сприяючи її експорту. Державні субсидії надавались фермерам за умови їх участі у здійсненні протиерозійних та інших заходів з раціонального використання земельних ділянок.

Закон США 1990 р. «Про охорону сільського господарства, забезпечення продовольством і торгівлі» (Food, Agriculture, Conservation and Trade Act, 1990) став доповненням Закону 1985 р. За Законом 1990 р. передбачалося збільшення державних субсидій у сільське господарство у вигляді довгострокових інвестицій (у розмірі 50 тис. доларів на одну ферму). Рівень виплачуваних субсидій знижувався, якщо на площі, за-

консервованій під певну культуру, відводилося для виробництва іншої більш як 15% площі.

Закон США 1996 р. «Про удосконалення і реформування сільського господарства» (Federal Agricultural Improvement and Reform Act, 1996) вніс суттєві зміни в механізм стимулювання виробництва продовольства. Право на одержання державних інвестицій згідно з положеннями даного закону одержує будь-яке господарство, яке укладає з державою контракт на виробництво сільськогосподарської продукції в 1996–2002 рр. і бере на себе зобов'язання дотримуватись усіх вимог щодо охорони сільськогосподарських ресурсів і раціонального їх використання. Закон скасував попередній механізм адміністративного регулювання посівних площ під окремими культурами і ввів новий – уся сума державних інвестицій у сільськогосподарське виробництво тепер розподілялась по окремих культурах, а потім – між усіма фермерами, що брали участь у виробництві кожної культури. За фермерами залишається право засівати 100 % законсервованих земель будь-якими культурами (крім фруктів і овочів) без втрати державних дотацій [9, с. 16–19]. Було запроваджено програми відшкодування втрат від стихійного лиха, відшкодування позик, збереження земель та ін.

У 2002 р. закінчилась дія положення Закону США 1996 р. «Про удосконалення і реформування сільського господарства» і Конгрес США прийняв новий Закон по сільському господарству (Farm Security and Rural Investment Act, 2002), який діятиме впродовж 6 років. Новий Закон перейняв положення попереднього Закону щодо фіксованих прямих виплат, що обчислюються на базі 85 % площі, але з трьома важливими різницями: а) під дію прямих платежів введені соя, другорядні олійні культури та арахіс; б) базові площі можуть бути обчислені по середніх показниках 1998–2001 років, або на старій базі; в) новий Закон збільшує норми платежів.

Новий закон відновлює циклічно обчислені субсидії. Коли найвища ринкова ціна або процент позики та норма прямих виплат стає нижчою за цільову ціну, Уряд субсидує цю різницю [11, с. 159].

Європейський вибір України, проголошений від здобуття незалежності 1991 року, залишається стратегічним курсом нашої держави. Одним із пріоритетних напрямків України на міжнародній арені є вступ України до Європейського Союзу. Вступ до ЄС можливий після виконання вимог за трьома критеріями («копенгагенські критерії» Copenhagen criteria) [4, с. 80]:

- політичного: стабільність установ, які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин;
- економічного: дійова ринкова економіка;
- «членського»: зобов'язання, що випливають із факту вступу до ЄС, зокрема визнання його політичних, економічних та монетарних цілей.

Виконання зазначених вимог передбачає в першу чергу адаптацію законодавства України до вимог законодавства ЄС. Країни-кандидати до вступу в ЄС повинні прийняти великий масив законодавства ЄС – відомого як *acquis communautaire*, щоби брати повноцінну участь у внутріш-

ньому ринку. В зв'язку з цим, досвід державно-правового стимулювання Європейського Союзу для України має значний інтерес.

Сільське господарство є тим сектором економіки, в якому процес європейської інтеграції просунувся якнайдалі. Зразком успішної реалізації багатонаціонального інтеграційного процесу стало запровадження в липні 1966 року спільної сільськогосподарської політики (надалі – ССП). Застосування ССП дозволило країнам ЄС досягти самозабезпечення з більшості продовольчих товарів. Зокрема рівень забезпеченості пшеницею складає 136%, цукром – 128%, молоком – 117%, вершковим маслом – 120% і т.д. Тобто, виробництво забезпечує не лише платоспроможний попит населення ЄС, але й створення резервів, забезпечує експорт, надання продовольчої допомоги третім країнам [12, с. 22].

Цілі ССП вказані в ст. 33 Договору про Європейську спільноту [13, с. 57]. Ними є: вища продуктивність сільського господарства; забезпечення належного життєвого стандарту фермерів; стабілізація ринку; безпека в постачанні сільськогосподарської продукції та помірних цін для споживачів. Відповідно до ст. 34 Договору, щоб досягти цієї мети, належить запровадити спільну організацію сільськогосподарських ринків.

За сорок років ССП реформувалася чотири рази (квітень 1972 р., лютий 1988 р., травень 1992 р., березень 1999 р.). Четверта реформа ССП, яка стала результатом політичної угоди, укладеної на Берлінському засіданні Європейської Ради щодо оглядового документу Комісії «Програма 2000», мала на меті врахувати наслідки майбутнього розширення ЄС. Нова ССП прагне досягти:

- чіткого взаємозв'язку між державною допомогою та спектром послуг, які суспільство отримує від фермерів;
- конкурентного сільськогосподарського сектора, здатного скористатися можливостями світового ринку без зайвого субсидування і водночас забезпечити належний життєвий рівень виробникам сільськогосподарської продукції;
- екологічно-стабільного сільськогосподарського сектора, що сприяє збереженню природних ресурсів і природної й культурної спадщини сільської місцевості;
- збереження життєздатної сільської місцевості, спроможної створити робочі місця для сільського населення;
- безпечних методів виробництва, що здатні забезпечити постачання якісних товарів і задовольняти вимоги споживачів, а також відбивають різноманітні й багаті традиції Європи у виробництві харчових продуктів.

П'ята реформа ССП, яку почали у вересні 2003 року, передбачає єдину виплату фермерам ЄС, незалежно від виробництва, надання якої залежатиме від дотримання екологічних стандартів, норм безпеки харчових продуктів, здоров'я тварин і рослин, стандартів добробуту тварин, а також вимоги утримувати всі свої землі в придатному до обробки стані та відповідно до екологічних норм («перехресна відповідність»). Реформа має на меті підвищити конкурентність та ринкову орієнтованість фермерів двадцяти п'яти держав-членів, водночас стабілізуючи їхні прибутки; та спрямувати більше ресурсів на програми з охорони природи, поліпшення добробуту тварин і якості продукції завдяки зменшенню прямих виплат великим фермерським господарствам. Очікується також,

що роль Європейського Союзу в багатосторонніх переговорах у рамках СОТ зміцниться [14, с. 374–375].

З метою врахування проблем охорони довкілля та зайнятості населення під час надання прямої допомоги фермерам у рамках організацій спільного ринку, відповідний регламент закріплює горизонтальні правила, що застосовуються до організацій за різними напрямками спеціалізації [15]. Задля ліпшого інтегрування охорони довкілля до організації спільного ринку держави-члени мають означити належні заходи з охорони довкілля, що їх мають вжити фермери, враховуючи при цьому стан сільсько-господарських земель або відповідного виробництва. Водночас держави-члени мають у своєму розпорядженні три можливі альтернативи:

- підтримувати фермерів, натомість вимагаючи від них дотримання аграрно-екологічних зобов'язань;
- формулювати загальні обов'язкові вимоги щодо охорони довкілля, або
- висувати спеціальні вимоги щодо охорони довкілля, дотримання яких є умовою одержання прямих платежів.

За вчинення екологічних правопорушень можуть застосовуватись штрафні санкції, в тому числі і скорочення або навіть скасування прямих виплат фермерам.

Аби стабілізувати ситуацію із зайнятістю населення в сільському господарстві держави-члени можуть визначити критерії та коефіцієнт скорочення виплат фермерам протягом календарного року у випадках, коли:

- кількість робітників у фермерському господарстві не досягає визначених державами-членами меж;
- загальний стан економічного добробуту фермерських господарств перевищує певний рівень;
- загальна сума здійснених виплат фермерському господарству в рамках механізмів допомоги перевищує певну межу.

Підтримка Спільноти може бути надана за умовами, визначеними в розділі II Регламенту (Європейської Спільноти) 1257/99, для здійснення таких заходів щодо розвитку сільської місцевості [14, с.с. 383–384, 386]:

- інвестування в сільські господарства;
- надання допомоги молодим фермерам;
- забезпечення фермерів професійно-технічною освітою;
- забезпечення раннього виходу на пенсію;
- підтримка бідніших регіонів і регіонів з обмеженими можливостями, зумовленими довкіллям;
- поліпшення переробки та маркетингу сільськогосподарської продукції;
- збереження аграрно-екологічного балансу;
- здійснення лісонасаджень.

Таким чином, досвід високорозвинених країн, агропромисловий комплекс яких довгий час формувався під впливом держави, свідчить, що в умовах ринкової економіки ефективність аграрного виробництва значною мірою залежить від рівня державної підтримки галузі.

#### *Література:*

1. Быстров Г.Е. Государственное регулирование сельского хозяйства в условиях реализации аграрной реформы / Григорий Ефимович Быстров // Аграрное право: учебник для вузов / Под ред. Г.Е. Быстрова и. М.И. Козыря [2-е изд., испр. и доп.] – М.: Юристъ, 1998. – С. 518–527.

2. Быстров Г.Е. Земельная и аграрная реформы в зарубежных странах: правовая теория и практика / Григорий Ефимович Быстров – Мн.: БГЭУ, 1999. – 196 с.
3. Козырь М.И. Государственная поддержка сельского хозяйства. Специфика государственной поддержки крестьянских (фермерских) хозяйств / Михаил Иванович Козырь // Предпринимательская деятельность в сельском хозяйстве России: правовые вопросы. – М.: Институт государства и права Российской Академии наук, 1998. – 168 с.
4. Европейский Союз. Словник-довідник / ред. М. Марченко. – К.: К.І.С., 2005. – 142 с.
5. Клюкін Б.Д. Аграрне право зарубіжних країн / Клюкін Б.Д. // Аграрне право України: підручник / В.З. Янчук, В.І. Андрейцев, С.Ф. Василюк [та ін.]; За ред. Янчука В. З. – 2-е вид., перероб. та допов. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – С. 650–680.
6. Клюкин Б.Д. Основные черты аграрного права зарубежных стран // Аграрное право: учебник для вузов / под ред. Г.Е. Быстрова и. М.И. Козыря [2-е изд., испр. и доп.] – М.: Юристъ, 1998. – С. 420–444.
7. Юрчишин В.В. Концептуальні засади розробки проекту Закону України «Про сільське господарство України» / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 1996. – № 10–11. – С. 3–8.
8. Жоголева Е. Разработка приоритетов аграрной политики России в условиях перехода к рынку / Е. Жоголева // Международный сельскохозяйственный журнал. – 1996. – № 3. – С. 41–44.
9. Білик Ю.Д. Державний захист вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника та протекціоністська політика в Україні / Білик Юрій Дмитрович. – К.: Урожай. – 2000. – 192 с.
10. Гойчук О.І. Агропродовольча стратегія США / Гойчук Ольга Іванівна // Економіка АПК. – 2003. – № 4. – С. 133–137.
11. Власов В.І. Новый закон по развитию сельского хозяйства США: Farm Security and Rural Investment Act, 2002 / Власов В.І. // Економіка АПК. – 2003. – № 4. – С. 159–160.
12. Коробейников М. Зарубежный опыт финансирования аграрного сектора и возможности его использования в России / Коробейников М. // Международный сельскохозяйственный журнал. – 2002. – № 3. – С. 19–23.
13. Договір про заснування Європейської Спільноти від 21 березня 1957 р. (консолідована версія станом на 1 січня 2005 р.) // Конституційні акти Європейського Союзу: ч. I / [упоряд. Г. Друзенко]; за ред. Т. Качки. – К.: «Юстиніан», 2005. – С. 46–183.
14. Мусіс Н. Усе про спільні політики Європейського Союзу / Ніколас Мусіс; пер. з англ. – К.: К.І.С., 2005. – С. 371–391.
15. Regulation 1259/99, OJ L 160, 26.06.1999.

**Медицький І.Б., ПЮІ ЛДУВС**

## **ФЕНОМЕН ІГРОМАНІЇ: КРИМІНОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ**

*Стаття посвячена характеристиці криміногенних проявлених ігрома-  
нии як одного из фонових явлених преступности. Осуществив их ретро- и  
перспективный анализ, автор четко очертил векторы государственной по-  
литики Украины в сфере противодействия.*